

Dominik Škarica i Marko Vujeva

Suton slobode – propast Dubrovačke Republike

Začetak liberalnih ideja dotiče Dubrovnik tijekom 18. stoljeća, no vladajući sloj nastavlja razvijati trgovinu stupanjem u kontakt s Benjaminom Franklinom, a Francuska monarhija pada i opasnost za Dubrovačku Republiku raste. Mirom u Campo Formiju 1797. godine nevolje se počinju događati i Dubrovnik dobiva nove susjede, Austriju, ali trgovina prima veliki udarac padom Mletačke Republike. Budući da Dubrovačka Republika većinu gospodarstva temelji na trgovini, ono stagnira i tjera ih na povećanje poreza koji uzrokuju Konavosku bunu. Buna je ugušena, ali odnosi sa susjedima su pogoršani. U svemu tome Napoleon dolazi na vlast i 1805. godine osniva Kraljevinu Italiju i naređuje preuzimanje Dalmatinske obale, a diplomatski pokušaji Dubrovnik bivaju sve uzaludniji. Dana 27. svibnja 1806. godine Lauristonove snage dolaze predahnuti u grad i ujedno ga osvajaju. Do 1808. godine Dubrovačka Republika de facto postoji, no bez svoje čari, kada je konačno novi dužd Mormont službeno prekinuo postojanje Republike. Nakon Napoleonovog poraza 1813. zastava sv. Vlahe ponovno vijori i uz pomoć Britanaca ostaje do 1815. godine kada je srce Republike po posljednji puta kucnulo.

1. Uvod

Dubrovačka Republika kroz mnoga je stoljeća ustrajala pred raznim vanjskim pritiscima koji su ju htjeli eliminirati. To je postizala pomoću svoje lukave i domišljate diplomacije. Drugo oružje koje je koristila za svoj opstanak bila je trgovina. Svojom je trgovačkom moći konkurirala velikim pomorskim europskim silama kao što su Francuska, Engleska i Mletačka Republika. Nakon dostizanja vrhunca moći tijekom 17. stoljeća i razvijanja široke diplomatske i trgovačke mreže po Mediteranu, strašan je potres u travnju 1667. godine naglo zaustavio rast i napredak. Oporavak od potresa bio je dugotrajan, ali uspješan i u 18. stoljeću Republika je ponovno donekle uspjela dostići staru slavu. Najveći konkurent na Jadranu bila joj je Mletačka Republika. Ona je prva skončala pod rukom rastućeg Napoleonova carstva, a nekoliko godina nakon nje skončala je i sama Dubrovačka Republika. Tada ju nije uspjela izvući ni njihova savršena vještina diplomacije. Dolazak Austrijanaca i Francuza u njihovu neposrednu blizinu, a uz to osjećaj i mogućnost ruske prijetnje s juga za njih je imao katastrofalne posljedice, koje će u konačnici

rezultirati ukidanjem Dubrovačke Republike. Cilj je ovog rada kontekstualizirati položaj Dubrovačke Republike na kraju 18. i početku 19. stoljeća. Najveći će naglasak biti na razdoblju dubrovačke povijesti od 1806. do 1808. godine. Također, bit će riječi i o francuskom zauzimanju samoga grada i o ukidanju Republike te o francuskoj upravi nad Dubrovnikom u godinama koje će nakon toga uslijediti.

2. Dubrovačka Republika na prijelomu stoljeća

Dubrovnik krajem 18. stoljeća nije bio pretjerano pogođen novim prosvjetiteljskim i revolucionarnim razmišljanjima. Ipak, neki su Dubrovčani poticali i zastupali nove ideje liberalne politike, a te su ideje stizale iz Francuske. No vodeći su ljudi Republike najviše bili zainteresirani za daljnji razvitak trgovine. Ta je zainteresiranost proizlazila iz Američke revolucije te su Dubrovčani što prije htjeli sklopiti trgovačke dogovore i razne trgovačke povlastice sa Sjedinjenim Državama pribojavajući se Britanaca i njihovog i dalje snažnog kolonijalnog imperija. Netom prije potpisivanja mirovnog sporazuma 1783. godine, dubrovački su se diplomati sastali s Benjaminom Franklinom te su s njim stupili u službeni odnos. Naime, podupirali su Sjedinjene Američke Države jer je za njih to značilo više trgovine, što se precrtava u više novca (Harris, 2006: 381-383). Osim toga Francuska će revolucija ipak imati odjeka i u Dubrovniku. Iako se Dubrovačka Republika tijekom 18. stoljeća uspjela teritorijalno i gospodarski vratiti na glavnu scenu, ne samo Jadrana nego i Mediterana, njihova će stara politika voditi žestoke borbe s novim revolucionarnim idejama iz Francuske (Trogrlić, Šetić, 2015: 18). Propadanje monarhizma u Francuskoj pratilo se u Dubrovniku, no temeljito se pazilo da ne daju ni Francuskoj ni njezinim neprijateljima previše podrške kako nitko ne bi posumnjao u njihovu neutralnost (Harris, 2006: 383). Krajem 18. stoljeća, krvavim borbama Napoleona i Austrije, odlučivala se sudbina Europe. Napoleonovim se pobjedama Francuska nije širila samo teritorijalno, već je sa sobom nosila i svoje ideje slobode, bratstva i jednakosti (Novak, 2001: 201). Prva velika žrtva tih ideja zasigurno je Mletačka Republika. Padom Republike Svetog

Marka narušena je trgovinska ravnoteža na Jadranu te je narušen i tzv. jadranski mir (Vojnović, 2009: 5). Mletačka je Republika službeno prestala postojati 17. listopada 1797. godine mirom u Campo Formiju. Međutim, prije tog mirovnog sporazuma sudbina same Mletačke Republike, ali i Dalmacije, bila je zacrtana preliminarnim dogovorom u Leobenu u travnju 1797. godine. Točnije, tim je preliminarnim dogovorom Napoleon Dalmaciju prepustio Habsburgovcima u zamjenu za njihove belgijske posjede (Trogrlić, Šetić, 2015: 18). Već je na ljeto 1797. godine austrijska vojska počela s okupacijom Dalmacije pa je tako Dubrovačka Republika dobila novog i neočekivanog susjeda. Od Austrije ih je dijelila samo mala tampon-zona Kleka i Sutorine koju su stotinu godina ranije, točnije 1699. godine, mirom u Srijemskim Karlovcima ustupili Osmanskom Carstvu radi sigurnosti od Mletačke Republike. Austrija nije bila prijetnja Republici, štoviše car Franjo II. obećao je zaštitu maloj Dubrovačkoj Republici. Međutim, dubrovački su diplomati upozoreni o mogućim pojedincima koji bi mogli poticati revolucionarne jakobinske ideje pa su u Dubrovnik iz Beča poslali šifriranu poruku. Kad je u grad stigla poruka, zaštita cara Franje II. morala se proslaviti, no drugi dio poruke, onaj o jakobinskim idejama, bio je prešućen. U Koločepski je kanal tada stigla francuska flota koja je dočekanu vrlo svečano i ljubazno. Takvo ponašanje mjesnog stanovništva zabrinulo je Senat tako da su nakon odlaska flote osnovali povjerenstvo sastavljeno od trojice frankofoba kako bi uistinu utvrdili kuje li se protiv njih urota. Njihove istrage protiv stanovništva nisu urodile plodom. Jedina stvar koja je tim povjerenstvom postignuta je još veći razdor između „francuske“ stranke i njezinih protivnika. Mirom u Campo Formiju Francuska je zauzela i Jonske otoke, no Pariz nije osigurao dovoljno sredstava kako bi francuski general Comeyras potpuno preuzeo kontrolu nad njima. General Comeyras okrenuo se Dubrovačkoj Republici te od nje tražio zajam u vrijednosti od milijun „livres tournoises“¹. Dubrovačkoj je vladi postavio ultimatum kako će bombardirati grad i sve njegove utvrde ako mu ne isporuče novac. Međutim, vještom diplomacijom i pregovaranjem Dubrovačka je Republika uspjela sniziti iznos na samo 300 000 turskih groša. Činjenica da su morali pregovarati kako bi spustili traženi zahtjev ne govori samo o njihovoj vještini pregovaranja, koja je neporeciva, već govori i o trgovačkoj i gospodarskoj ranjivosti Dubrovačke Republike na samom prijelomu stoljeća. Od 1797. godine pa do 1806. godine Dubrovačka Republika doživljavala je ogromni trgovački deficit. Međutim, taj su deficit uspjeli pokriti zaradom od brodskog prijevoza, ali i fondova uloženih u banke u nekim

velikim europskim gradovima poput Rima, Beča, Napulja itd. Dubrovačka je Republika financijski ovisila o poštivanju njezinih trgovačkih prava, služila je kao posrednik u trgovini žita iz crnomorskih luka. Ako bi velike europske sile uništavale njihove trgovačke brodove, prije ili poslije dubrovačka bi vlada ostala paralizirana, a njihova blagajna prazna. Cilj Dubrovačke Republike u vanjskoj politici bila je neutralnost, tako da protiv sebe nisu smjeli okrenuti Francusku zbog njihove vojne moći (Harris, 2006: 383-386). Razne posudbe francuskim generalima dovele su do unutrašnjih nemira u Dubrovačkoj Republici, koji će otkriti unutarnje slabosti unutar same Republike te će to posljedično dovesti do njezine propasti (Trogrlić, Šetić, 2015: 18).

3. Konavoska buna

Krajem 18. i početkom 19. stoljeća Dubrovačku je Republiku potresla nova pobuna kmetova, jača od Lastovske bune s početka 17. stoljeća (Antoljak, 1952: 107). Najveća krivica nestanka financijskih sredstava ne može se pripisati samo Francuskoj i njezinim generalima, veliki udio u tome imala je i Austrija, budući da je zauzimanjem Venecije otela velik dio dubrovačkih investicija upravo ondje. Posljedično, Dubrovačka je vlada novac morala tražiti na drugim mjestima. Najveći je teret pao na seljaštvo, najviše u tome što su neki seljaci morali povećati broj radnih dana prema svojim gospodarima. Samostan na Lokrumu, uz papino odobrenje, bio je prodan dubrovačkim građanima, no profit od prodaje samostana nikako nije mogao poboljšati stanje Dubrovačke Republike. Jedini izlaz iz tako loše situacije bilo je povećanje poreza. Iako porez nisu snosili samo siromašni, već i bogati, Konavljane je najviše naljutila činjenica da su sol, koja je bila u državnom monopolu, morali kupovati po puno većoj cijeni (Harris, 2006: 386-387). Nadalje, Konavljane je naljutila i činjenica da su im odvodili mušku djecu sposobnu za rad te bi ih držali bez ikakve plaće. Kasnije su odvodili i žensku djecu pod izlikom da će biti sluškinje na dvoru, no prava je istina bila ta da su ih pretvorili u kurtizane (Antoljak, 1952: 108). Kada su Konavljanima objavljeni novi nameti za sol, odmah su izrazili svoje nezadovoljstvo te se osamstotinjak njih udružilo i pobunilo protiv novih nameta. Unatoč kneževim prijetnjama petorica su se izdvojila kao vođe ove pobune. Čak su i osnovali svoju vladu te su zaprijetili svima koji bi poslušali nove naredbe dubrovačke vlade. Konavoski knez tijekom cijele pobune obavještavao je Vladu o kretanjima pobunjenika. Zbog nemogućnosti da se Dubrovačka vlada sama suoči s pobunjenicima, okrenula se svojim susjedima i zatražila pomoć. Dubrovačka Republika nije imala mnogo vojske tako da je morala sačuvati u gradovima onu vojsku koju je

1 Jedna od mnogih valuta korištenih u Francuskoj u srednjem vijeku.

imala ne bi li održala javni red i mir. Najprije su se obratili generalu Bradyju koji je zapovijedao Bokom Kotorskom te su od njega tražili zaštitu i obranu Dubrovnika. Njegova se vojska mogla smjestiti na Lokrumu ili na Gružu. Nakon toga obratili su se i Bradyjevom nadređenom, generalu Rukavini koji je bio zapovjednik Zadra. Međutim, nije bilo realno tražiti pomoć od Austrije jer je tada prevladalo mišljenje o zauzimanju čitave Dalmacije, a na putu do ostvarenja te zamisli stajao je Dubrovnik. Stoga general Brady, pod izlikom kako ne smije premještat i svoju vojsku bez odobrenja, odbija pomoći Dubrovniku u ovim teškim trenucima. Međutim, kasnije je general Brady i primio izaslanstvo Konavljana što bi čak moglo upućivati da im je pomogao u sukobu protiv Republike. Što se tiče generala Rukavine, nije imao u planu pomoći Dubrovčanima, već je htio poslužiti kao posrednik između njih i pobunjenih Konavljana (Harris, 2006: 387-388). Dubrovačkoj je Republici pomoć ponudio i crnogorski vladika Petar Petrović I., no Senat je odbio vladiku na najljubazniji mogući način (Vojnović, 2009: 33). Konavljani su se za pomoć obratili Beču s porukom kako se prema njima postupa užasno te kako su novi nameti neizdrživi. Također, spomenuli su i zlostavljanje stanovništva, ali i da ne žele živjeti pod jakobinskim idejama te da bi rado prihvatili vlast habsburškog cara (Harris, 2006: 33). Postoje i naznake dubrovačkih diplomata u Carigradu da je general Rukavina otvoreno pomagao Konavljanima da se pridruže Austriji te zaplijenio dubrovačke brodove u Trstu i pretvorio ih u austrijske. Međutim, Beč je strogo upozorio generala Rukavinu da poštuje neutralnost i nezavisnost Dubrovačke Republike (Vojnović, 2009: 34-35). Nadalje, čim je buna započela Dubrovačka je vlada zatražila pomoć od Porte, odnosno Osmanskog Carstva. Bosanski paša odazvao se tom pozivu te poslao 500 vojnika, s 1600 vojnika u rezervi. Unatoč svojem diplomatskom ugledu, Dubrovačka Republika nije samo tako mogla zatražiti zaštitu Osmanskog Carstva. Pravdala se govoreći kako su Konavljani odviše napredni i bogati, što i na kraju krajeva nije bila laž. Konavljani se jesu obogatili do razine da su čak počeli i štetiti svojim gospodarima. Nadalje, što se tiče poreza na sol, on je uveden iz samo jednog razloga, a to je da se zaustavi krijumčarenje soli. Dubrovački diplomat u Carigradu, Federiko Kiriko, teško je napao i optužio Austriju kako ona namjerava što prije pokoriti Dubrovačku Republiku. Ta je izjava jako razljutila Osmansko Carstvo te je ono zahtijevalo jamstvo o integritetu Dubrovačke Republike. Također, taj je isti diplomat proširio glasinu kako je general Brady već krenuo na Dubrovnik, ali to je sada jako razljutilo Austriju. Taktika Federika Kirika možda zvuči zbnjujuća, no ona je postigla svoj cilj. Kupila je Dubrovačkoj Republici više vremena kako bi se obračunala s Konavljanima. Napokon, Dubrovačka vlada

odlučila se obračunati s Konavljanima na najbolji mogući način – diplomacijom. Zatražili su konfiskaciju ukupne imovine svih pobunjenika. Nedugo nakon te objave, jedna je skupina došla pregovarati s Dubrovčanima. Kasnije je došla i jedna veća skupina zatražiti milost, ali sada su dubrovačke vlasti zahtijevale lokaciju vođa pobune ili samo da im daju njihova imena. Konačno, početkom 1800. godine ostatak pobunjenika se predao, a Dubrovačka Republika opet je zagospodarila Konavlima. Petorica vođa pobune tada su već prebjegli, vjerojatno u Osmansko carstvo, a njihova je cijela imovina spaljena ili konfiscirana, dok su ostali dobili amnestiju. Dubrovačka je vlada zakon o regulaciji soli povukla već na početku bune, a tek je poslije bune smanjila broj radnih dana radnika te odredila njihove uvjete rada. Iako je ova epizoda s Konavlima prošla, odnosi s Austrijom nisu više bili kao prije. S Rusima i Osmanlijama dogovorena je trgovina na Crnome moru te je nakon toga trgovina doživjela maleni uzlet (Harris, 2006: 388-390).

4. Posljednji dani Republike

4.1. Okolnosti dolaska francuskih snaga

Koncem 18. i početkom 19. stoljeća Dubrovnik ulazi u kritično razdoblje svoje povijesti. Zaoštavanjem borbe europskih velesila za svoju premoć nad Jadranskim područjem Francuska, Austrija, Rusija, pa čak i Engleska grabe svoj dio „kolača“, a mjesta za neutralnu politiku Dubrovnika ponestalo je (Stulli, 1989: 133-134). Početkom 19. stoljeća kontakti Dubrovnika s Francuzima bili su dosta rijetki, ali prije svega daleki jer je Napoleon imao svoju pustolovinu u Egiptu. Kada je Napoleon postao carem 18. svibnja 1804. godine, Dubrovnik, držeći se svoje neutralne politike, šalje čestitku koju on ugodno prihvaća (Harris, 2006: 390). Požunskim mirom (potpisanim u Bratislavi) 1805. godine Austrija je bila prisiljena prepustiti Veneciju, Istru, Dalmaciju i bivšu Mletačku Albaniju, odnosno Boku Kotorsku Francuskoj, odnosno Kraljevini Italiji gdje je potkralj bio Eugene de Beauharnais, Napoleonov nećak (Stulli, 1989: 134). Zauzimanje novog teritorija bio je zadatak generala Lauristona i Molitora. Lauriston je bio zadužen za vojne snage u Dalmaciji, dok je Molitor trebao preuzimati vlast nad čitavom obalom, no to je bio dugotrajan i složeni proces, budući da Francuzi nisu poznavali obalu. Zbog toga su austrijske vlasti predale Kotor ruskim snagama. Dubrovnik je bio svjestan da će ti događaji biti iznimno nepovoljni po njih jer se Republika nalazi direktno između dvije „vatre“. Dubrovnik je u međuvremenu sklopio dogovor s Rusima jer su oni poslali na dubrovački teritoriji jedinicu Rusa i Crnogoraca koja bi branila taj teritoriji od francuskih snaga koje su već krenule prema Republici. Rusi su zauzeli Kotor 6. ožujka,

a Napoleon šalje naredbu svome nećaku 6. svibnja da zapovijedi Lauristonu da zauzme Republiku. Francuzi su saznali za dogovor Dubrovnika s Rusima i to vidjeli kao izravnu prijetnju njihovim namjerama te su proglasili Republiku neprijateljima i obećali da će nakon povlačenja Rusa Republika opet imati svoju samostalnost (Harris, 2006: 391-392). „Dubrovnik je imao hiljadu godina života. Tako duga povijest može mu ostaviti uspomena, ali mu vladanje Njegova Veličanstva ima uliti više sigurnosti i više nadanja. Stanje u Europi se izmijenilo. Veći je dio slabijih država propao. Dubrovnik, osamljen sred Velikijeh Sila, ne bi više mogao naći nekadašnje koristi za održanje svoje teritorije i svoje trgovine“. Tim se riječima Republici obratio Francuski ministar vanjskih poslova, Charles-Maurice de Talleyrand nekoliko dana prije ulaska francuskih snaga u sam grad, 23. svibnja 1806. godine (Harris, 2006: 394).

4.2. Republika pod opsadom

Lauriston dolazi pred zidine grada 27. svibnja 1806. godine gdje ga dočekuju dva senatora. Lauriston se pravda kako je njemu i njegovim vojnicima potrebno samo osvježanje kako bi nastavili prema Kotoru te mu senatori dopuštaju pristup gradu, ali ulaskom on je zatvorio luku i zauzeo sve utvrde. Time je i konačno zauzeo Republiku (Harris, 2006: 395). Ulazak francuskih snaga u grad nije označio konačan kraj samostalne Dubrovačke Republike, barem ne još. Dubrovnik „na papiru“ ostaje samostalan još dvije godine, ali ulaskom francuskih snaga u grad dolazi do dramatične i dugotrajne borbe za Dubrovnik između Francuske i Rusije. Ruski admiral Dimitrij Senjavin, znajući što bi pad grada značio, s rusko-crnogorskom flotom opkoljuje grad i pustoši njegovu okolicu (Trogrlić, Vrandečić, 2016: 496-497). Sukobi između Francuza i Rusko-crnogorske vojske započinju već 30. svibnja, kada Crnogorski vojnici divljački pljačkaju i uništavaju okolicu Dubrovnika, ali ne uspijevaju osvojiti teritoriji zbog brojnijeg neprijatelja. Rusi i Crnogorci više su puta pokušali zauzeti grad, ali neuspješno. Uz to su ga s planine Srđ bombardirali gotovo svakodnevno. Francuzi i Rusi vodili su mnoge bitke s promjenjivom srećom sve do sredine 1807. godine. Okupacija grada, koja je nanijela ogromnu štetu gradu i njegovoj okolini, završava povlačenjem Rusa iz zaljeva poslije Tilzitskog mira 9. srpnja 1807. godine kada Francuzi konačno ulaze u Kotor. Tek nakon završetka okupacije postalo je očito koliko je bilo razaranja grada i okolice, a šteta je procijenjena na čak 8 827 525 dukata. O razmjerima štete govori i podatak da je gotovo deset posto svih kuća u Republici uništeno (Harris, 2006: 396-400).

4.3. Kraj Republike

Zauzimanjem čitave Dalmacije, pa tako i Dubrovnika, Napoleon je u planu imao budući napad na Rusiju i daljnje jačanje svoga prijateljstva s Turcima. Zauzimanjem Dalmacije, Turska mu postaje susjednom državom, i čitavim tim teritorijem neometano bi mogle prolaziti njegove čete sve do Rusije. Napoleon je želio čvrstu kontrolu nad čitavom obalom kako bi neometano mogao povlačiti svoje poteze i očekivao je da će nakon ulaska njegovih snaga u Dubrovnik njihovi patriciji svojevóljno abdicirati, kao što se dogodilo i u Veneciji, ali to se u Dubrovniku nije dogodilo. Štoviše, Dubrovnik se čak i žalio francuskom dvoru na loše stanje unutar Republike nakon opsade grada i tražio novčane naknade, ali Francuzi nisu imali namjeru od dana kada su zauzeli grad poštovati suverenost dubrovačke države. Unatoč tome, Dubrovnik je vrlo brzo ponovno uspostavio svoju diplomaciju i obnovio svoje veze s Austrijom, Rusima i ponajviše s Portom, ali bilo je jasno da središte svih aktivnosti vezanih uz Republiku mora biti Pariz kako bi se ona uspješno očuvala (Harris, 2006: 400-403). Nervoza oko budućnosti Republike sve više raste nakon Tilzitskog mira, a pogotovo nakon konačnog dolaska generala Marmonta u Dubrovnik, 12. kolovoza kada je slavno izjavio: *Vous allez etre des notres.* („Bit ćete naši.“). Dubrovačko plemstvo u velikoj panici reagira i kontaktira Osmansko Carstvo kako bi pokušali sačuvati svoju neovisnost, ali to samo povećava bijes Francuza prema Dubrovniku jer su oni smatrali da je aneksija Dubrovnika Talijanskom Kraljevstvu već gotov čin. Mjere ukidanja Republike već 1807. polako se počinju provoditi i izvan same Republike: dubrovački izaslanici moraju predavati svoje arhive, njihovi uredi stavljaju se pod kontrolu drugih, skidaju se dubrovačke zastave s brodova i postavljaju one Talijanskog Kraljevstva, Marmont novači dubrovčane da služe na francuskim brodovima i slično. Krajem prosinca Dubrovnik sve više gubi svoju Republiku detrimentalnim prohtjevima generala Lauristona, kojemu su to ujedno bili i posljednji potezi na svojoj poziciji. Prvo je zahtijevao da se postave zastave Kraljevina Italije na sve brodove Republike, a zatim da se zastava svetoga Vlaha više ne vješa na Placi, što je rezultiralo ogromnim nezadovoljstvom dubrovačkog plemstva, ali više ništa nisu mogli učiniti kako bi to spriječili. Dubrovački Senat tome se opirao, ali nije bilo spasa. Ponovnim dolaskom Marmonta u grad, 31. siječnja 1808. godine, dogodilo se ono čega su se svi dubrovački patriciji užasavali, Marmont je predao zapovijed o ukidanju Dubrovačke Republike. Nakon što je dekret pročitao na gradskome trgu, senatori su nevoljko, ali mirno prihvatili sudbinu tisućljetne Republike i stavili se na raspolaganje volji cara. Marmont je 18. veljače za svoje djelovanje dobio Napoleonovu bezostatnu potporu, a 1. ožujka nagrađen je titulom „duc de Raguse“ (Harris, 2006: 402-409).

5. Francuska uprava Republikom

Prema Schönbrunnskom sporazumu (14. listopada 1809), austrijski car Franjo I. bio je prisiljen dati Francuzima neke austrijske krunske zemlje, bivše mletačke krajeve u Istri i cijelu Hrvatsku južno od Save, uključujući Vojnu krajinu. Tada je Napoleon organizirao ove krajeve uz Dalmaciju i Dubrovnik, proglašavajući tako i novu provinciju – Ilirsku provinciju. Sedam pokrajina, svaka s određenim upravnim tijelom i središtem, organizirane su po sljedećem rasporedu: Kranjska (Ljubljana), Koruška (Villach), Istra (Trst), Civilna Hrvatska (Karlovac), Dalmacija (Zadar), Dubrovnik i Kotor (Dubrovnik) i Vojna Hrvatska, od kojih je posljednja pod posebnom vojnom upravom. Ova novoosnovana država obuhvaćala je površinu od 55 000 četvornih kilometara i imala je populaciju od 1 556 000 stanovnika (Čosić, 2000: 104). U početku uprave nad Republikom, Francuzi ne pokazuju nikakve znakove straha i zabrinutosti zbog struje koja je kao svrhu imala obnovu Dubrovačke Republike. Činilo se kao da Francuzi, na čelu s generalom Marmontom, uživaju u ljepotama tog grada te mu se čak i dive. Tako Marmont u svojim memoarima govori kako se prisjeća: „državice koja je uživala u najvećoj sreći, čiji su stanovnici bili tako srdačni, tako vrijedni i inteligentni – koja je bila oaza civilizacije usred barbarstva.“ Vješti Dubrovčani kao da se poigravaju i s novom vlašću te u Marmontu vide velikog zaštitnika i promicatelja dubrovačke kulture. Isto tako, Marmont s titulom „duc de Raguse“ želi svoj položaj što bolje iskoristiti te gradu nudi prijateljstvo i pomoć. Stoga Dubrovčani 1808. Marmonta dočekuju posebnom izvedbom Dubrovačke književne akademije, a Marmont im uzvraća organizacijom bala za više od 300 gostiju (Harris, 2006: 411). Marmont se nastojao dokazati kao promotorom lokalne kulture te je u tome bio uspješan. Znatno je pridonio objavljivanju djela Franje Marije Appendinija *Grammatica della lingua illirica*, a pomogao je i u tiskanju trećeg dijela *Hrvatsko-latinsko-talijanskog rječnika* Joakima Stullija. Također, Marmont osniva i novo kazalište u vijećnici bivšeg dubrovačkog Velikog vijeća, što je malo naljutilo dio plemstva, ali je omogućilo dodatnu rasonodu za građane. Upravljanje samim gradom bilo je funkcijama odvojeno od upravljanja okolnim područjima iste provincije, kojoj su uz Dubrovnik pripadali Boka Kotorska i Korčula. Stvorene su nove upravne i pravosudne strukture, iako se primjenjivala većina starih zakona. Osnivana su posebna povjerenstva. Brzo se počelo skupljati statističke podatke. Pod francuskom upravom otvorene su tako prve državne osnovne škole u Dubrovniku, Cavtatu, Stonu i Orebiću. Naprednoj židovskoj zajednici napokon je dopušteno da uživa u svim pogodnostima u kojima su uživali i kršćanski građani, zemljoposjednici i trgovci.

Pravoslavci su također na svim područjima života tretirani kao i katolici.

5.1. Propast dubrovačkog gospodarstva

Zauzimanje Dubrovnika za Napoleona imalo je isključivo taktičke i strategijske vojne čimbenike te je zbog tih vojnih razloga dubrovačkom gospodarstvu prijetio krah. U skladu s tim, dubrovačke su vlasti naglašavale koliko je zapravo Dubrovniku važna njegova nepristranost i sloboda kako bi mogao i dalje održavati svoje trgovačke veze i kontakte. Shvaćali su i tada Dubrovčani da bi gubitak statusa neovisne države značilo veliki gubitak u gospodarstvu. Pokazalo se s vremenom da su dubrovački oci bili itekako u pravu jer rijetko je u svijetu ijedno gospodarstvo tako brzo propalo koliko brzo propada dubrovačko u godinama napoleonskog vladanja (Harris, 2006: 411). Francuska flota, koja bi bila zadužena za zaštitu teritorijalnih voda, ali i trgovačkih putova, bila je vrlo slaba. Samim time, dubrovački brodovi bili su izloženi nesigurnosti i otvorenim napadima na brodove od strane ruskih i britanskih brodova. Učestalo pljačkanje i gusarenje dovelo je do neizbježne propasti dubrovačkog gospodarstva koje se u potpunosti temeljilo na trgovini. Kada se nađete u poziciji gdje ne možete osigurati svoje brodove, a zbog političke zavisnosti od Napoleona ne možete slobodno pregovarati kao nepristrani, već imate određenu stranu, teško ćete pronaći trgovca koji će robu povjeriti vašim brodovima i koji će kupovati od nesigurnog dobavljača. Baš u takvoj poziciji bila je dubrovačka flota koja je zbog slabe zaštite na pomorskim putovima Mediterana iz tog razloga ispaštala. Kako je Dubrovniku sve više počelo nedostajati novca, nezadovoljstvo se počelo uvlačiti među stanovnike. Nekoliko neuspjelih pokušaja izvlačenja novca iz Pariza u 1809. i 1810. godine uzrokovalo je uvođenje novih nameta i poreza. Tako se u lipnju 1810. godine dva nova poreza nameću stanovnicima Dubrovnika, a to su glavarina i porez na zemlju. Također, iduće godine uveden je još jedan porez, a to je porez na kuće unutar gradskih zidina. Sve veći porezi i pojava neimaštine počinju u stanovnicima buditi i prve sumnje u vlast koja im je nadređena. Iako su se u početku slagali, Dubrovnik i Marmont polako su kročili različitim putovima. Premda Marmont, u svojim već spomenutim memoarima, govori kako osjeća da ga Dubrovčani i Dalmatinci vole, situacija zapravo i nije bila takva. Preuzimao je sebi mnoge zasluge, između ostalog naglašavao je svoju ulogu u izgradnji Napoleonske ceste, današnje Jadranske magistrale koja je povezala dalmatinske gradove. Navodi kako su mu stanovnici bili iznimno zahvalni jer im je konačno omogućio slobodno i neograničeno kretanje među gradovima. Istina je naravno

bila drugačija. Na istoj toj cesti radili su, i većinom s radnih mjesta nekontrolirano i bježali, seljaci s područja Pelješca i Korčule. Kako bi utišao sve glasnije nezadovoljstvo među radnicima odlučio se za organiziranje javnih radova čija je opća mobilizacija proglašena u travnju 1812. godine, u doba kada je francuska uprava polako slabila. Tim proglasom nezadovoljstvo polako eskalira i vrhunac doživljava 1813. godine u pokušaju pobune (Harris, 2006: 411-415).

5.2. Pobuna vlastele

Vodstvo bilo kakvog protufranačkog pokreta moralo je proizaći iz onoga što je preostalo od stare dubrovačke vlastele. Međutim, dubrovački patricijat odavna je izgubio moć koju je imao u vremenu slobode i više nije imao snage preuzeti vlast. Propašću pomorske trgovine propada i vlastela koja je o njoj ovisila. Smanjivanjem obiteljskog bogatstva usporedno se odvijao i demografski pad. Što uslijed migracija, što nestvaranjem potomstva zbog nezadovoljstva vlašću osjetilo se smanjenje broja stanovnika koji su pripadali visokom dubrovačkom društvenom sloju. Sama pobuna dubrovačkog naroda nikada ne bi uspjela, niti bi se uopće dogodila da ju nije potpomogao netko izvana. Već od 1812. vojnici počinju dezertirati iz francuske vojske, a potkraj iste godine većina je francuskih vojnika povučena iz grada. Takvu situaciju iskorištavaju Britanci koji u veljači 1813. zauzimaju Pelješac i susjedne mu otoke. U lipnju iste godine, točnije 18. lipnja, Britanci su zauzeli otok Šipan i u njega postavili Jera Natalija kao upravitelja u ime stare Republike. Kasnije pod upravu potpadaju i otoci Koločep, Lopud i Mljet na kojima se zastava svetog Vlaha vijori od 1813. do ljeta 1815. godine. Jero Natalije nije imao samo fiktivnu funkciju upravitelja. On je istinski upravljao elafitskim otocima, a kod Britanaca je snažno lobirao za ponovnu uspostavu Republike po starom sistemu (Harris, 2006: 415-416). Paralelno u Dubrovniku počinju težnje naroda prema rješavanju francuskog bremena koje postaje preteško. Među pobunjenim plemićima isticala se obitelj Bunić, a ponajviše Miho Bunić. Kako je boravio u Beču, čekao je održavanje mirovne konferencije nakon Napoleonovog poraza kako bi pokrenuo pitanje Republike, a za to vrijeme njegovi sinovi potpirivali su istu ideju kod kuće u Dubrovniku. Tako su uz pomoć Britanaca proširili glasine da se gradu približavaju Crnogorci što je uzburinilo stanovnike Konavala i Župe Dubrovačke, koji su uzeli oružje i krenuli u obranu grada. Drugi vođa pokreta bio je mladi Vlaho Kaboga, koji je ostao upamćen kao izdajnik. Britanskim osvajanjem Cavtata, Kaboga je imenovan privremenim upraviteljem. Lokalni zapovjednik William Hoste izjavio je kako ne zna što će biti s budućnošću Republike, ali da

je spreman priznati i pozdraviti zastavu sv. Vlaha. Grad je polako opsjedala vojska seljaka te francuski vojskovođa Montrichard 27. siječnja 1813. odlazi na Gruž i potpisuje kapitulaciju francuske vlasti. Stanovnici grada istog dana razoružavaju francusku vojsku, onesposobljavaju topove i oružje te na opće oduševljenje zastavu sv. Vlaha podižu ondje gdje joj je mjesto – na Orlandov stup. Nakon tog događaja zastava sv. Vlaha još se dva dana vijorila iznad Place, kada je naređeno da se skine te je nakon toga ondje stajala isključivo austrijska zastava. Tim činom Kabogina suradnja s austrijancima proglašena je izdajničkim činom i Dubrovnik je u dva dana svojevolumeno prešao iz ruku Francuza u ruke Austrijanaca. Međutim, još je Jero Natali narednih godinu i pol dana samostalno vladao elafitskim otocima i proglašavao sebe upraviteljem Republike. Kako je ondje bio na vlasti zahvaljujući Britanskoj pomoći njegov opstanak ovisio je o dobroj volji Britanaca. Ipak, moćna Austrija nije mogla dopustiti da se ovakav poredak zadrži te je ispregovarala s Britancima da zatraže predaju teritorija od Natalija. Zahtjev za predajom teritorija poslan je 30. lipnja 1815, a prihvaćen je 13. srpnja 1815. kada je zastava sv. Vlaha spuštena po posljednji put. Umiruće tijelo Republike po posljednji se put snažno trznulo (Harris, 2006: 416-418).

6. Zaključak

Nakon nekoliko stoljeća uspješnog razvoja i napretka, Dubrovačka je Republika u 16. i 17. stoljeću doživjela svoj vrhunac. Iznenadan pad dubrovačkog gospodarstva, uzrokovan potresom 1667. godine, ostavio je mrlju na razvoju te samostalne republike na dalmatinskoj obali. Nakon oporavka od strahota potresa, Republika se gospodarski ponovno uzdiže na staru razinu. Ipak, kako njezino gospodarstvo raste, rastu i jačaju sile koje ju okružuju. Početkom 19. stoljeća na dalmatinskoj se obali pojavljuje novo lice već poznato ostatku Europe – Napoleon. Prvotno ukidanjem Mletačke Republike, a kasnije i ulaskom u Dubrovnik, Napoleonova politika uništava i ruši poredak koji je na Jadranu vladao već stoljećima. Ukidanjem Dubrovačke Republike 1808. godine, Napoleon ruši državnu tvorevinu, koja mada u ovisnosti prema jačim i nadmoćnijim susjedima, postoji već četiri i pol stoljeća. Nakon Napoleonovog konačnog poraza, mirovnim sporazumima teritorij Dubrovnika prepušten je pobjedničkoj strani, koja nije imala na umu vratiti staro stanje, već stvoriti novi poredak snaga na Jadranu. Ovakvim raspletom situacije možemo samo reći da su diplomatski nekada moćni Dubrovčani ostavljeni na milost i nemilost Francuzima i Austrijancima, koji su svojim neshvaćanjem dubrovačkog položaja i važnosti njegove slobode za uspješno trgovinsko poslovanje, stali

na kraj višestoljetnoj tradiciji pregovaranja, trgovanja i napretka najprosperitetnijeg grada dalmatinske obale te ga učinili još samo jednom od niza pomorskih luka u sastavu Habsburške monarhije.

Summary

The Twilight of Freedom – The Fall of the Republic of Ragusa

Even though the onset of liberal ideas in the Republic of Ragusa (Croatian: Dubrovačka Republika) was somewhat noticeable during the 18th century, the ruling class continued to develop trade by coming into contact with Benjamin Franklin. With the fall of the French monarchy, the perils for the Republic of Ragusa seemingly increased, but were concretized with the 1797 Treaty of Campo Formio when its trade was hindered by the fall of the Venetian Republic. With its most profitable trading partner gone, the trade-based economy of the Republic of Ragusa stagnated, forcing the ruling class to increase the already high taxation fee, a decision to which the peasants from Konavle responded with a mutiny. The uprising was eventually stifled, but the neighbourly relations were far from flourishing. In addition, because of Napoleon's rise to power and him establishing the Kingdom of Italy in 1805, as well as seizing the Dalmatian coast, the Republic of Ragusa's diplomatic efforts had become increasingly futile. After a brief respite, General Jacques Lariston's forces ultimately took over the city on 27 May 1806, but the Republic de facto existed until 1808, when it was abolished by its newly appointed Duke, Auguste de Marmont. However, the banner of Saint Blaise fluttered once again after the fall of Napoleon in 1813, and the Republic lived on until 1815, when its heart beat for one last time.

Literatura

1. Antoljak, Stjepan, 1952. *Konavoska buna u središtu jednog dijela europske diplomacije (1799-1800)*, JAZU, Zagreb.
2. Ćosić, Stjepan, 2000. *Dubrovnik under French Rule (1810-1814)*, Dubrovnik Annals vol. 4, Dubrovnik, str. 103-142.
3. Harris, Robin, 2006. *Povijest Dubrovnika*, Golden Marketing, Zagreb.
4. Novak, Grga, 2001. *Prošlost Dalmacija*, Golden marketing, Zagreb.
5. Stulli, Bernard, 1989. *Povijest Dubrovačke Republike*, Arhiv Hrvatske, Dubrovnik-Zagreb.
6. Trogrlić, Marko; Šetić, Nevio, 2015. *Dalmacija i Istra u 19. stoljeću*, Leykam international, Zagreb.
7. Trogrlić, Marko; Vrandečić, Josip, 2016. *Dalmacija i Boka kotorska od 1797. do 1918.*, u: *Temelji moderne Hrvatske; Hrvatske zemlje u „dugom“ 19.st.*, Matica Hrvatska, Zagreb, str. 495-528.
8. Vojnović, Lujo, 2009. *Pad Dubrovnika*, Pravus, Zagreb.